

سريزه

د نوي پوهې په گومان شاوخوا 13000 ميليون کاله د کایناتو د عمر څخه تېرېږي. او لمریزه منظومه هم د 4560 ميليون کلونو په حدودو کې عمر لري پوهان په دې آند دی چې کاینات د بې شمېره کهکشاني منظومو څخه تشکیل شوي، د سترې چاودنې Big Bang په نوم د یو ځانگړي عمل سره پیل شوي د هایدروجن او هیلیموم د عناصرو زیاتوالي د کایناتو د پیدا کېدو د پیل یوه ځانگړنه ده او درانده عناصر په وروستیو مرحلو یعنې د سوپرنووا Supernova (ابر نو اختر) او سره دېوانو Red Giants د چاودنو په تعقیب سره منځته راغلي دی. سیاري نسبت د ځمکې مدار ته په دوو ډلو وېشل کېږي. لومړي هغه ډله چې د هغو مدارونه د لمر چاپېره د ځمکې د دوران د مدار دننه واقع شوي دی او داخلي سیاري یا Inferior Planets بلل کېږي. دویم د سیارو هغه ډله چې مدارونه یې د ځمکې د مدار څخه بهر واقع شوي دی او هغو ته خارجي سیاري یا Superior Planets وایي. دغه مونوگراف مي د نېتون سیاري د ځانگړتیاو په باره کې لیکلي د نېتون کلیمه د رومیانو د بهرونو د خدایانو د یو نوم څخه اخیستل شوې، بعضي ددې سیارې کشف په 1613م کال هغه وخت چې گاليله د مشتري سیاره مطالعه کوله بنایي. پدې سیاره کې یو کال د ځمکې 165 کالونو سره برابر ده نېتون د مداري حرکت سربیره د خپل محور شاوخوا محوري حرکت هم لري. ددې محور د انحراف زاویه 28 درجې ده. ددې سیارې یو وضعې دوران په 16 ساعته او 7 دقیقو کې سرته رسیږي. د ساختمان له نظره نېتون د اورانوس سره د ورته والي لري، او د هغې مرکز ته د موائې او چې د یو اتوموسفیر په واسطه زیات مقدار د یدرجن او غمدار ګاز هایدروجن تر څو مرکبونه لکه، هیلیموم، میتان او نور جوړوي. د نېتون د سیارې آبي رنګ د اورانوس په شان د هغې په اتوموسفیر کې د میتان د ګاز شتون دی. مګر نېتون د اورانوس برخلاف د ورېځو متفاوت کمربندونه لري.

موخي

1. داخلي او خارجي سياري پيژندل.
2. د نپتون سياري په تاريخچه باندې پوهيدل.
3. د نپتون د سياري په جوړښت پوهيدل او د نپتون د کليمې په معني پوهيدل.

پوښتني

1. داخلي او خارجي سياري کومې دي؟
2. د نپتون سياري رنگ ، اتموسفير او د کال په باره کي خپل معلومات وليکي؟
3. د نپتون کليمه څه معني لري او د چا کشف کړي ده ؟

لمريزه منظومه Solar System

۱. د لمريزي منظومي پيدايښت

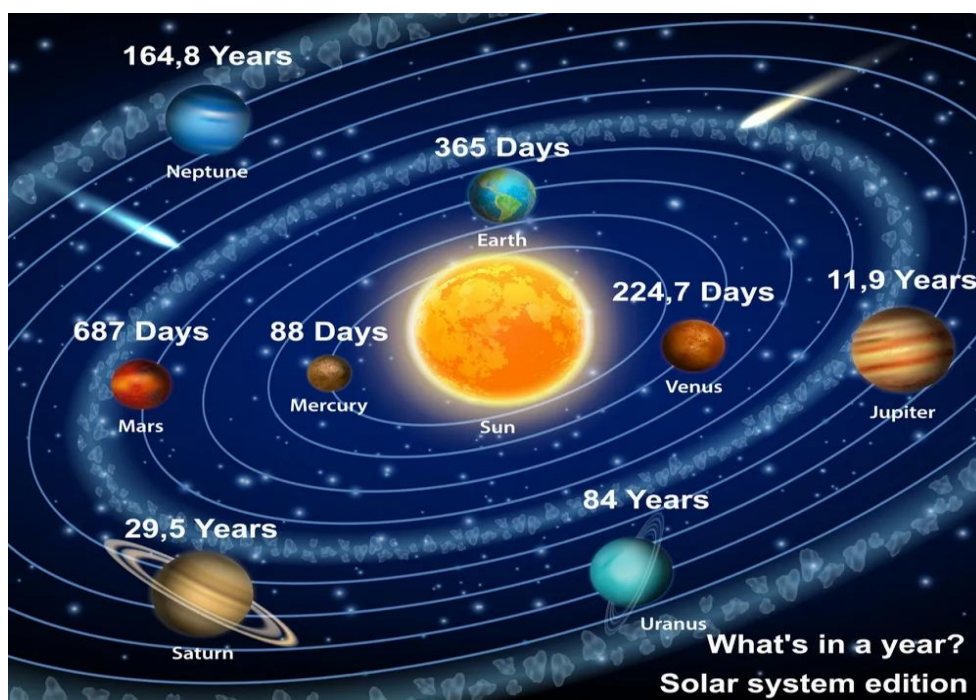
لمريزه منظومه د لمر او اته اصلي سيارو څخه چې د عطارد ، زهره ، ځمکه ، مريخ ، مشتري ، زحل ، اورانوس او نپتون څخه عبارت دی ، د سيارو ، د سيارو د سپوږميو ، استروويډونو ، لکي لرونکي ، شهابونو ، کوچنيو سيارو او يومقدار د ستورو ترمنځ گازونه ، غبار او دورو څخه تشکيل شوې ده. (محمد ياسين ، 1397، م. 90)

د لمر د ثقل ساحه چې د دې کورنۍ مشردی ، د منظومي د سيارو او نورو کتلو حرکت کنټرولوي او د هغه مقناطيسي ساحه او پلوشي د سيارو او نورو کتلو پر ځانگړتياو او په ځانگړي ډول د سيارو ترمنځ پر غبار او غازونو باندې مهم اغيزه کوونکي رول په غاړه لري. (وحيد ، 1399، م. 143)

د لمر قطر 1392000 کيلومتره دی. چې د ځمکې د قطر څخه 109 ځلي او اټکل له مخې لس ځلي د منظومي د تړولو لويې سيارې يا مشتري څخه لوي دي. د لمر د کرې کتله $1.9891 \cdot 10^{30}$ کيلو گرام يا د ځمکې د کتلې څخه د 33000 ځلي او د اټکل له مخې د مشتري د کتلې 1000 چنده ده، سره له دې چې لمر د لمريزي منظومي % 99,8 کتله ځانته غوره کړي، مگر د هغه د حجم ، چې د ځمکې د حجم 1303000 برابره ده او کتله يې ، چې د ځمکې د کتلې 33000 برابره ده. د پرتلې څخه په ښه ډول متوجه کېږو چې د تراکم يا گڼوالي کچه يې د ځمکې د تراکم په نسبت د پاملرنې وړ کموالي لري او د اټکل له مخې د ځمکې د کثافت $\frac{1}{4}$ برخه جوړوي ، چې د لمريزي منظومي د کرو د توليز جوړښت توپير منعکسوي. (وحيد ، 1399، م. 143)

اوس مهال د ټولو آند دا دی چې د لمريز نظام غړي له درې آره (نسله) دی يوازي لمر د لومړي آره دی او اگاهو پنځه بيليون کاله مخکې زېږېدلي دي لويې سيارې ، وړې سيارې يا (Asteroid , Planetoid) او د دې منظومي ډېري نور غړي چې لږ څه وروسته زېږېدلي ، دی دويم آره تشکيلوي سپوږمۍ او لږ تر لږه د سپوږميو يو شمېر له دريم آره او نوي زماني پورې اړوند دی په عام ډول داسې فرض کېږي چې دا ټول جسمونه د غاز او غبار ډوله ورېځو څخه منځته راغلي دي چې په پيل کې د يو پارسک څخه يې زيات پراخوالي درلوده. دغه وريځ ډوله کتله پخپله د يوې پراخې غاز ډوله ورېځې (ممکن په

لس ګونو ځلي لوي، يوه برخه وه. د غاز او غبار د داسې پراخو ورېځو بېلګې کولای شو د خپل کهکشان په مارپېچي بازوگانو او نورو کهکشانونو کې وګورو. او آن تردی چې په ځینو کې د ستورو د پیدایښت نښې هم کتلاي شو. په وروستیو دوو لسیزو کې په نورو ستورو کې د سیاره اي منظمو د شتون نښې په غیر مستقیم ډول مګر بڼه په ټینګه لیدلای شو له دې ځایه د سیارو او سیاره ډوله منظمو تشکیل د ستورو په نړۍ کې یوه دودیزه پېښه ګڼلای شو. (وحید، 1399، م. 143)

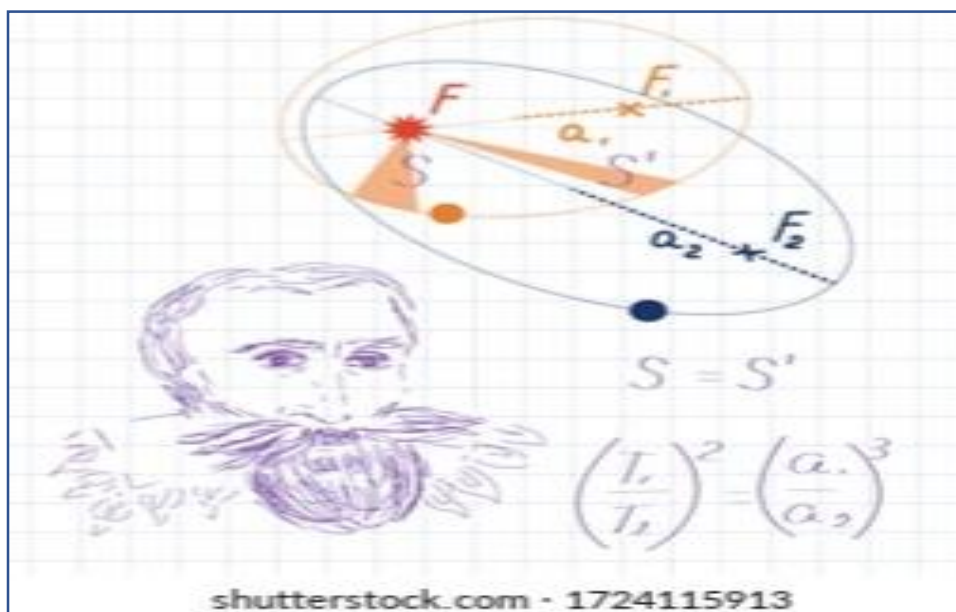
۱. شکل: لمریزه منظومه راښيي. <https://image.app.google/jdhodld2n23waMR19>

۲. سیارو مدارونه او د لمر څخه د هغو واټن

د جوهانس کپلر لومړني نجوم پوه دی چې په 1609 ز کال کې د سیارو د مدار په بیضوي والي پوه شو. د دې نظريې مطابق چې د کپلر د دري ګونو قوانینو څخه لومړني قانون دی، د سیارو دوران باید بیضوي وي چې لمر د دې بیضوي په یو محراق کې قرار لري. د کپلر د دویم قانون پر بنسټ د سیارې او لمر وصلونکي خط په برابر وخت کې برابري سطحې طی کوي. په همدې مناسبت سیارې د لمر د ډېر نږدې واټن څخه د ترندو پر مهال په ډیرې چټکۍ سره حرکت کوي تر هغه چې د لرې واټن څخه تېرېږي د هرې سیارې د دوران د مدار یوه نقطه چې د لمر څخه تر ټولو نږدې واټن لري پریهلیون Perihelion بلل کېږي او هغه نقطه چې تر ټولو لرې واټن لري افلیون Aphelion بلل کېږي. د کپلر درېیم قانون د سیارې د دوران د وخت او د لمر څخه د هغه د منځني واټن

تر منځ اړیکه بیانوي. که چیري ځمکني کال د زمان د واحد او د لمر او ځمکې ترمنځ و اټن یعنی نجومی واحد دا وټن د واحد په توګه په نظر کې ونیسو ، په دې حالت کې د $3 = P^2$ فورمول چې په هغه کې P زمان او a د لمر څخه منځني وټن دی ، د ګیلډ دري ګونو قوانینو څخه د دریم قانون بیانونکي دی. (محمد یاسین ، 1397، م. 15)

د هر بیضوي اندازه او شکل د دوو کمیټونو په وسیله بنیایي چې یو یې د اوږد قطر نمایی او بل یې د مرکز څخه وټنه Eccentricity بلل کېږي. سیاري نسبت د ځمکې مدار ته په دوو ډلو وېشل کېږي. لومړي هغه ډله چې د هغو مدارونه د لمر چاپېره د ځمکې د دوران د مدار دننه واقع شوي دي ، داخلي سیاري یا Inferior Planets بلل کېږي. دویم د سیارو هغه ډله چې مدارونه یې د ځمکې د مدار څخه بهر واقع شوي دي او هغو ته خارجي سیاري یا Superior Planets وايي. کله چې د ځمکې په آسمان کې خارجي سیاري د لمر په مقابل کې په مستقیم ډول قرار نیسي ، په مقابله یي یا Opposition حالت کې واقع کېږي ، او کله چې د ځمکې ، سیاري او لمر ترمنځ زاویه قائمه وي (ځمکه په رأس کې) هغه ته تربیع Quadrature وايي. داخلي یا خارجي سیاري هر یو یوه کله چې د ځمکې او لمر په امتداد واقع کېږي ، د یووالي یا تقارن Conjunction په نامه مرحله کې قرار نیسي که چیري داخلي سیاره د لمر او ځمکې ترمنځ واقع شي تقارن داخلي او که چېرې لمر د ځمکې او سیاري ترمنځ واقع شي بهرني تقارن منځته راځي. د اهله Phases او تندر Eclipses پدې نسبت لمر او ځمکې ته د سیارو او یا د هغو د سپوږميو د متقارن واقع کېدو پایلې دي. (خواجه پور ، 1391، م. 34)

شکل 2: د کپلر لمري قانون راښيي. - <https://www.shutterstock.com/image-vector/illustration-grate-scientist-kepler-keplers-1724115913>

۱.۱. د لمريزي منظومي ټاکونکي ځانگړتياوي

هره نظريه يا په بله وينا هره هغه سناريو چې د لمريزي منظومي په هکله بيان شي بايد د دې منظومي دځينو ځانگړتياو سره سره مطابقت ولري او د هغو لپاره د منلو وړ توجیه په لاس ورکړي.

1. د لمريزي منظومي ټوليزه بڼه د گردې لوحې په څېر ده، د ټولو سيارو مدارونه آگاهو پر يوه مستوي باندې قرار لري. ډېري انحراف د عطارد مدار په مستوي پورې اړوند دی چې د ځمکې د مدار سره 7° زاويه جوړوي. بنا پر دې سيارې د يوې نرۍ کردارې (ټيکلي) د محدودو مدارونو پر مخ قرار لري، چې لمر د هغه په مرکز کې ځاي لري. سربېره پر دې ټولې سيارې په يوه لوري د لمر چاپېره گرځي. دغه لوري که د شمال څخه وکتل شي د گرې د ستونو دوران مخالف دی. د لمر او آگاهو د ټولو سيارو دوران هم په همدې جهت دی.

2. لمر چې د لمريزي منظومي $99,9\%$ کتله په هغه کې راټوله شوې ده، يوازې 2% د ټولې منظومي زاويوي مومنتم لري د دې منظومي نور غړي د $0,1\%$ کتلې په درلودلو سره د 98% زاويوي مومنتم خاوندان دی.

یادونه : هغه فزیکي کمیت چې د یو جسم د دوراني حرکت له کبله د پیدا شوي مومنتم د بنودلو لپاره کارول کېږي ، زاویوي مومنتم بلل کېږي. بنا پر دې پېژند د هغه جسم زاویوي مومنتم چې د M په کتلې او د V په سرعت د مدار په اوږدو کې او له مرکز څخه د r په واټن قرار لري ، د لاندې دريو کمیتونو د ضرب له حاصل څخه عبارت دی.

$$P = M \cdot V \cdot r$$

3. د لمریزې منظومې سیارې له دوو ډلو څخه دی ، ځمکې ته ورته او مشتري ته ورته ځمکې ته ورته سیارې د (عطارد ، زهره ، ځمکه او مریخ) ډېر کثیف او متراکم دی ځمکې ته ورته سیارو کې د سپوږميو شمېر صفر ، یو یا دوه دی مگر. مشتري ته ورته سیارې هره یوه زیات شمېر سپوږمۍ لري . سربېره پر دې مشتري ته ورته سیاري ټول چاپېره د گردو کړيو درلودونکي هم دی. (خواجه پور ، 1391م، 38)

4. لمریزه منظومه یوازې د لمر او لویو سیارو څخه تشکیل شوې نه ده، بلکې د لمریز نظام په ټوله فضا کې فضايي ډکي او خاشاک خواره دی وړي سیارې ، لکۍ لرونکي ، شهاب ډوله او د دوي اجزاوې. وړي سیارې له تېرو جوړ شوي دي. لکۍ لرونکي د تېرو او کنګل د یوځای کېدو څخه جوړ شوي، چې له همدې کبله متراکم واورینې پنډوسکي نومېږي. دوي هغه پاتې شونې دي چې د لمریزې منظومې د بشپړیدو (تکوین) د محصلې څخه راپاتې دي دغه جسمونه که څه هم د کتلې له نظره ډېر لږ او بې اهمیتته دي ، مگر د دې منظومې د لومړنیو وختونو د اطلاعاتو د با ارزښته سرچینو څخه شمېرل کېږي.

5. د ځمکې د تر ټولو زړو متحوله ډبرو عمر 4,03 بیلین کاله دی. او د ځمکې تر ټولو زوړ کان په لویډۍ څه استرالیا کې د زرکونیم یا د زرکونیم سلیکاتونه دي چې د 4,2 بیلین کالو څخه تر 4,3 بیلین کاله پورې عمر لري. د سپوږمۍ ځینې ډبرې 4,4 بیلین کلنې دي، د کندپریتی شهاب ډوله Chondrite جسمونو عمر ، چې له بهر څخه زموږ سیارې ته دننه شوي دي 4,6 بیلین کاله دی زموږ د لمر عمر د هغو موډلونو له مخې چې منجمانو جوړ کړي د 5 بیلین کالو څخه لږ دی د ډبرو او کانونو عمر د راډیو اکتیویتی طریقي له مخې ټاکل شوي او دقیق دي. په لمریزه منظومه کې د مختلفو کتلو لپاره دا شریک عمر د دې منظومي د پیدایښت لپاره یوه مهمه ځانګړنه ده.

(خواجه پور ، 1391م، 39)

۱،۲. د لمریزې منظومې پیدایښت

د نوي پوهې په گومان شاوخوا 13000 ميليون کاله د کایناتو د عمر څخه تېرېږي. او لمریزه منظومه هم د 4560 ميليون کلونو په حدودو کې عمر لري پوهان په دې آند دی چې کاینات د بې شمېره کهکشاني منظومو څخه تشکیل شوي ، د سترې چاودنې Big Bang په نوم د یو ځانگړي عمل سره پیل شوي د هایډروجن او هیلیموم د عناصرو زیاتوالي د کایناتو د پیدا کېدو د پیل یوه ځانگړنه ده او درانده عناصر په وروستیو مرحلو یعنی د سوپرنووا Supernova (ابر نو اختر) او سره دېوانو Red Giants د چاودنو په تعقیب سره منځته راغلي دی. (خواجه پور ، 1391، م. 11)

۱،۳. لمریزې ورېځې

نوي پوهه د لمریزې منظومې پیدایښت د داسې موادو څخه چې د لمریزو ورېځو یا Solar Nebula په نامه یادېږي گڼي ، تر دې وروستیو کلونو پورې د ټولواستروفزیک پوهانو آند داسې ؤ چې لمریزې ورېځې د شهابونو څخه جوړ ، پرته د هایډروجن او هېلیموم څخه یو ترکیب دی ، وروستي څېړنې پر ځانگړي ایزوتوپونو لکه ^{16}O د ورېځو د ایزوتوپونو په هکله داسې نامطابقت اونا همغږي ښيي ، چې د هغو نامتجانسیت تاییدوي د پوهانو یوه ډله داسې عقیده لري چې د سوپرنووا فعالیتونه د هغو موادو پیدایښت چې د لمریزو ورېځو د تکاثف او گټوالي د نامتجانسیت او نامطابقت برابروي ، لامل کېږي یوه بله ډله په دې آند ده چې ایزوتوپي نامطابقت او بې نظامي په هغو ذرو کې چې د سوپرنووا د پرسوب په مرحله کې منځته راغلي ، له مخکې نه شتون درلود .

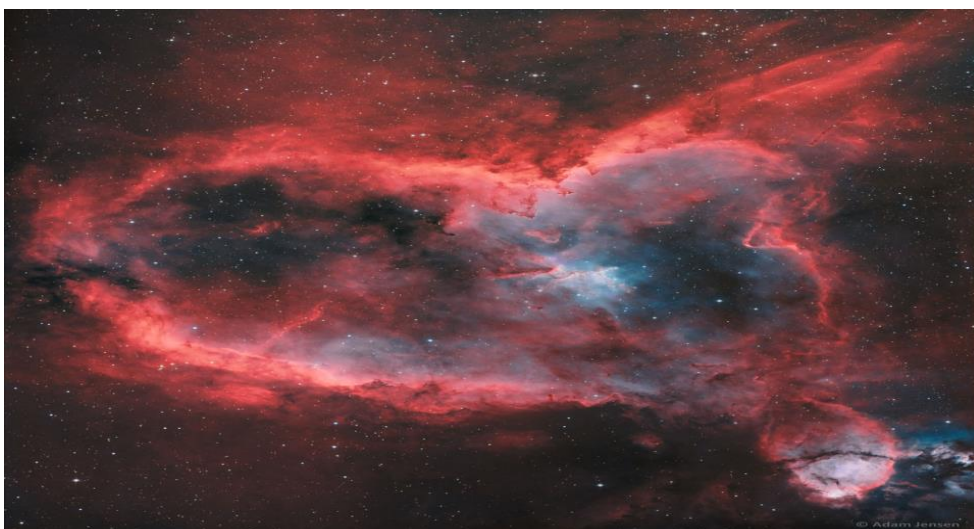
ډېري کیهان پېژندونکي هغه فرضیه چې د لومړي ځل لپاره په 1796 ز کال کې د پېرسیم سیمون لاپلاس Pierre Simno Laplace په وسیله د کیهان زېږونې په هکله وړاندې شوه ، تاییدوي . نوموړي پوهان د لاپلاس د فرضې په بشپړېدو و اعتقاد لري . دوي په دې آند دی ، چې په پیل کې د غازونو ورېځ ډوله ډېري چې په پراخه ډول د رقیقې تودې کتلې څخه تشکیل شوي نه ؤ ، شتون درلود . نوموړې ډېري چې د دوراني حرکت څخه متابعت کوله د خپلې جاذبې Gravitation تر اغېزې لاندې غونج او د وخت په تېرېدو سره لاسور شوي دی . دغه ډېري چې په پیل کې کروي بڼه درلوده ، د دوران د زیاتوالي په تعقیب سره بیضوي شکل غوره او د هغه مواد په آرامۍ سره د مرکز په لوري جاري شوي او د مرکزي لمر لومړني بڼه یا مخ شتون Proto - Sun یې منځته راوړې ده ، د

نوموړې ډېري د ثقل قوه چې د وخت په تېرېدو سره زیاتوالي ترلاسه کړي ، د هغه د تراکم یا غونجېدو سره مرسته کړي او په مقابل کې د هغه حجم کم شوي او د تودوخي داخلي درجه یې د ترمو هستوي تعاملاتو لپاره تر مساعد بریده پورې زیاتوالي پیدا کړي دی او په پای کې د لمر کره لکه څرنګه چې نن یې پیژنو منځته راغلې ده .

(رویان . سلیمان خیل، 1393، م. 19)

د سیارو د پیدا کېدو په هکله مختلفې نظریې شتون لري ، چې په دې ډله کې یوازې دوه نظریې چې له نورو څخه د څېړنې زیات ارزښت لري تر مطالعې لاندې نیسو. لومړي د Proto - Planet Theory یا د سیارو مخ شتون نظریه او دویم د Phantasmal Theory یا د سیارو د زرغونېدو نظریه د لومړني نظریې پریښود د ورېځ ډوله کتلو د ثقل ناپایداری د سیارو د مخ شتون د ډېري بو د پیدا کېدو لاملونه منځته راوړي دی ، دویمه نظریه داسې وایی چې د سیارو زرغونېدل د غبار د ډېرو کوچنیو ذرو د ټکر او یو ځای کېدو څخه پیل شوي او د هغو ګڼوالي او تدریجي وده لومړي د استرویدونو او وروسته د سیارو د پیدا کېدو لامل شوي . کېدای شي منطقي وي که چېرې ومانو چې لومړنۍ نظریه د هغو سیارو په هکله لکه مشري او زحل چې د غازونو د سترو ډېرو څخه تشکیل شوي دی ، صدق کوي . دویمه نظریه د خاورینو سیارو په هکله لکه عطارد زهره ، ځمکه او مریخ او داسې نورو په هکله صدق کوي څرنګه چې د غبار د ذرو د راټولولو او په کوچنیو جامدو دانو باندې یې د بدلون لپاره کمزوري ساکنې برېښنايي قوي کافي دی ، بنا پر دې شهابونه چې هره یوه یې لږ تر لږه د شلو مختلفو کاني موادو څخه تشکیلېږي ، د کیهاني پیچلي مسایلو په حلولو کې له موږ سره مرسته کولای شي . د با ارزښته لارښود په ډول شمېرل کېږي څرنګه چې یو ډول د موادو مختلف والي چې په استرویدونو کې هم لیدل کېږي ، د زرغونېدو او ودې په لومړیو مرحلو کې د لمریزو ورېځو پر نامتجانس والي دلالت کوي او د کوچنیو سیارو په جوړېدو کې د رنګارنګ عناصرو نسبتونه څرګندوي ، او هره سیاره د ځانګړي ځانګړني څخه برخمن کوي د بېلګې په ډول ځینې سیاري لکه مشتري او زحل چې د لمر څخه په نسبي توګه ډېر واټن کې قرار لري د لمر د هایډروجن او هیلیم یوه برخه یې په ځان کې زیرمه کړي او د هغو سپوږمۍ د کنگل د سترو ډېرو څخه تشکیل شوي دی دغه شرایط ښایي چې د لمریزې منظومې د دې برخې د تودوخي درجه په ظاهره توګه د کلون د 300° څخه تېري نه دی

کړي. په سرچپه ډول د هغو سیارو لپاره چې لمر ته نږدې واقع شوي دي هایدروجن ، هیلیم او لږ پیدا کېدونکي عناصرو د پیدا کېدو په لومړیو کې له منځه لاړ او مخکې له دې څخه چې د دې برخې سیارې ننني قالبونو ته دننه شي ، نوموړي غازونه یې له لاسه ورکړل. یو د هغو ډول ډول نظریو څخه چې د دې پېښې د څرنگوالي په هکله ارایه شوې ده د دې څرگندويي کوي چې لمر د کورنۍ د تشکیل څخه په لږ واټن کې تې ټاوري - Tauri (تې ټاوري د لومړني ستوري نوم دی چې په هغه کې دغه حالت د لومړي ځل لپاره ولیدل شول) مرحلې ته داخل شو او د خپلې منظومې داخلي برخې یې په شدت سره د قوي لمریزو بادونو تر اغېزې لاندې ونيول او د ګاونډي سیارو سطحې یې د هایدروجن ، هیلیم او لږ پیدا کېدونکي غازونو او آن له اتوموسفیر څخه تش کړ د ثقل د قوي اغېزناک او واقعي څېره د حجم د زیاتوالي او د سیارو د ودې څخه وروسته څرګنده شوه. او د سیارو په وده کې د هغه واقعي او حیاتي رول ښکاره شو. راډیو اکتیویټي عناصر لکه ^{26}Al زیرمه شوي ؤ ، په تجزیه او تحلیل باندې پیل او د تودېدو مرحله یې چې کله ناکله تر وېلې کېدو پورې پرمخ تلمه ، برابره کړه ، او د سیارو د مرکزي ډېري یا هستې او د هغو د غوښنې برخې Mantle د بنسټ ډېره یې کېښودله . د یادو تعاملاتو په ترڅ کې چې په ډېر احتمال سره د سیارو د عمر په لومړني سل میلیون کلونو کې ترسره شوي د هایدروجن د غاز ډېره کچه تولید شوه او په مقابل کې په ډېر لوړ نسبت سره د لمریزو ورېځو حجم کموالي پیدا کړ. په وروستیو مرحلو کې د یوې بلې پېښې یا شهابي بمباران سره آشنا کېږو چې د سیارو د څېرې لږمۍ کېدل ، ګڼوالي ډېرېدل او د وېلې کېدو تر کچې پورې د تودوځي د درجې لوړېدل د هغه د ځانګړنو څخه دی. د پوستکي پیدا کېدل او د داخلي جوړښتونو د ډولونو ځان ښودنه او کیمیاوي ارایش هم باید د ودې د وروستي مرحلو جز چې زموږ د ژوند مرحلې ته نږدې دی ، وشمېرو. (رویان. سلیمانخیل، 1393، م. 20)

3. شکل : لمریزی وریخی رانبیې. <https://apod.nasa.gov/apod/image/2202/Heartb-jenson->

۳. نپتون (Nepton)

د ریاضي او نجوم غټه کامیابی شاید د نپتون د سیارې کشف وي، ځکه چې هغه بی نظمی د اورانوس په مدار کې د انتقالی حرکت په وخت کې لیدل کیږي، د جاذبې د قوي موجودیت نور جسمونه بی نظمه کوي، او دغه بی نظمی هغه وخت په وضاحت سره لیدل کیږي، چې اورانوس د نپتون سره نږدې قرار ولري. تر هغه چې الماني عالم (J.G.Golle) د فرانسې عالم د محاسباتو په اساس 1846 م کال د فبروري په میاشت کې نپتون کشف کړه. چې د جسامت له نظره ځمکي سره ورته والي لري، قطري 9/3 او کتله یې د ځمکې څخه 7 ځلي غټه ده. (خواجه پور ، 1391، م. 338)

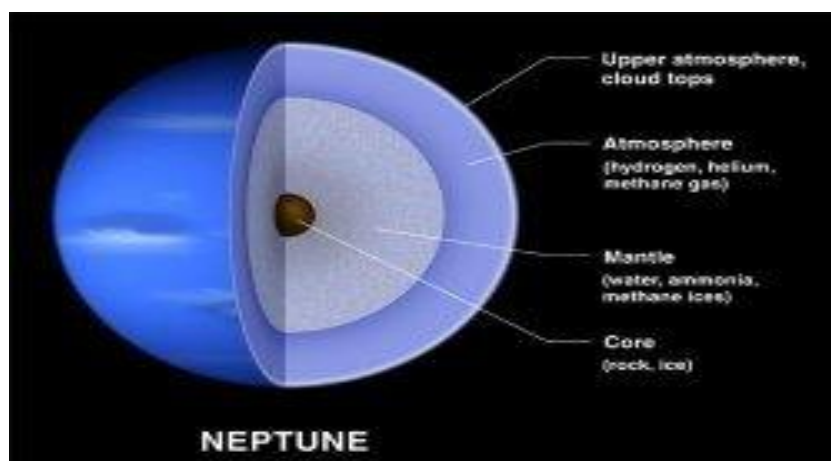
4. شکل : نپتون سیاره رانبیې . <https://eskipaper.com/neptune-1.html>

د اورانوس مطالعه د ځمکې له نظر د هغې فاصله له 20 څخه تر 30 نجومی واحد زیاته ده، نو ځکه د مشکلاشو سره مخامخ ده. د یوې سپوږمکۍ په واسطه دا اخیستلې شو، د تصویرونو څخه دا څرگندیږي چې د مشتري په شان شین رنګه توره نري ده، چې د ورېځو په واسطه چاپیره شوي، حتا یوه غټه او توره نقطه په هغې کې لیدل شوي.

د نپتون کلیمه د رومیانو د بهرونو د خدایانو د یو نوم څخه اخیستل شوې، بعضي ددې سیارې کشف په 1613م کال هغه وخت چې ګالیله د مشتري سیاره مطالعه کوله بنایي پدې سیاره کې یو کال د ځمکې 165 کالونو سره برابر ده نپتون د مداري حرکت سربیره د خپل محور شاوخوا محوري حرکت هم لري. ددې محور د انحراف زاویه 28 درجې ده. ددې سیارې یو وضعي دوران په 16 ساعته او 7 دقیقو کې سرته رسیږي. (عمیق. اهدایي، 1389، م. 50)

۱.۳. د نپتون سیارې ساختمان یا جوړښت

د ساختمان له نظره نپتون د اورانوس سره ډیر ورته والي لري او د هغې مرکبات معمولي اوبه چې د یو اتوموسفیر په واسطه زیات مقدار هایدروجن او همدارنګه هایدروجن لرونکي مرکبونو لکه هیلیم، میتان او نور جوړوي. څرنگه چې د نپتون د طیفونو د مطالعې څخه لاسته راغلې ده چې د موادو ترکیب ددې سیارې په داخل کې د وسطي کثافت څخه ښکته یعنې $1/69$ ګرام پر ساتي متر مکعب لرونکي دی، څرنگه چې په نورو سیارو کې ولیدل چې کم کثافت د دغې حقیقت ښودونکي دی چې سیاره باید د سپکو اتومونو څخه تشکیل وي. لیکن د نپتون د تشکیل په وخت کې درانده عناصر لکه سلیکان او اوسپنه یې هم لاسته راوړي وي، او دغه درانده عناصر وروسته د سیارې مرکز ته ښکته شوي وي، او هسته جوړوي، چې د تېرو او اوسپنې څخه متشکله ده او د ځمکې د هستې څخه لږه کوچني ده. (رویان. سلیمان خیل، 1389، م. 185)

5. شکل : نپتون سیاره را نبیسی. <https://image.app.goo.gl/xfvpFmoouxG5N4Gi6>

۲، ۳. د نپتون اتموسفیر

د نپتون د سیارې آبی رنگ د اورانوس په شان د هغې په اتموسفیر کې د میتان د گاز شتون لري. مگر نپتون د اورانوس برخلاف د وریځو متفاوت کمربندونه لري. سوال دلته دی چې دغه دوه ورته سیارې ولې مختلف د وریځو ساختمان لري؟ نپتون د مشتري او زحل په شان زیات مقدار انرژي چې د لمر څخه اخلي د لاسه ورکوي. دغه اضافي انرژي د سیارې د تشکیل په وخت کې باقی پاتې او یا په هسته کې د کلکو موادو د بنځته کیدو له امله رامنځته شوې. دغه حرارت بدون د منبع په نظر کې نیولو څخه په داخلي برخو کې خپي رامنځته کوي. چې په خارجي اتموسفیر کې د گازونو پورته کیدو لامل ګرځي، بالاخره د دغه سیارې وضعې حرکت چې په 16 ساعته 7 دقیقو کې تکمیل لېږي. نو د دغه وضعې حرکت تاثیرات د بادونو د رامنځته کیدو سبب ګرځي. همدارنګه په مشرۍ او زحل کې لیدل کېږي چې د نپتون بادونو سرعت فوق العاده زیات دی. د مثال په توګه د استوا برخه کې د غټو بادونو سرعت 2200 کیلومتره په فی ساعت کې رسیږي. اما دغه بادونه چې ولې په اورانوس کې نه لېږي، دا ځکه چې د اورانوس اتموسفیر پورته برخه نظر نپتون ته ګرم تره ده. (دیفر، 1387، م. 121-122)

نپتون فعال اتموسفیر لري چې په پورته برخه کې درې روښانه برخې او دوه تیاره برخې لیدل کېږي. تر ټولو غټه نقطه د نپتون چې د مشتري د سري نقطې سره ورته والي لري (Great Dark Spot) په نوم یادېږي. چې د هغې طول 12000 کیلومتره او عرض یې 8000 کیلومتره ته رسیږي. دغه نقطه د سیارې په جنوبي 21 درجو په عرض البلد کې

ځاي لري او نسبت د سياري دوران ته د ساعت د عقريي خلاف حرکت کوي. دغه توره غټه نقطه چې په GDS اختصاري ډول بنودل کېږي. پرله پسې تغير شکل ورکوي د شمال په طرف او ورسته د طول په جهت وتلي بڼه غوره کوي، او اوږد او نري کېږي. د GDS په جنوب کې وريځو نقطه سپين او روښانه لومړنۍ نقطه رامنځته کوي، چې کله هم جمعه کېږي او کله د ختيځ او بعضي وخت لودیځ طرف ته حرکت کوي. د بعضي ستورو پيژندونکو په گمان ذکر شوي نقطه او نوري سپيني قطبي چې د GDS په شاوخوا موقعيت لري. لوړې وريځي دی چې د نپتون د ميتان د وريځو څخه 50 کيلومتره پورته قرار لري. چې د برخورد په صورت کې د نپتون موسمي بادونه چې د هايډروجن او ميتان څخه غني دی رامنځته کوي، او د پورته په طرف حرکت کوي، او د ميتان د تراکم له اثره سپينو وريځو په شکل يې مخنيوي کېږي، ذکر شوي وريځي په ډيري تيزۍ ښکاره او په همغه صورت له منځه ځي. او د هغې د سرعت اندازه کول نا ممکن دی. د نپتون نظر اصلي دوران ته چې 16 ساعته او 7 دقيقو کې يو دور د محور په اطراف څرخېږي. GDS او لومړنۍ نقطه د 1500 کيلومتره په في ساعت کې د مشرق په طرف حرکت کوي. د جنوب په برخه کې د GDS د جنوبي عرض البلد په 41 درجو کې دوهمه نقطه کې بله نقطه ليدل کېږي چې په هر 16 ساعتو کې يو ځل د خپلې سياري سره د هغې د محور په اطراف څرخېږي. دغه نقطه احتمال د نپتون د گرمي او سوځونکي هوا څخه ده، او يا د ميتان د تراکم له اثره د سياري سطحه د وريځو د سپينو ټوټو په شان ښکاري. د پورتنی نقطو علاوه د جنوبي عرض البلد د 51 درجو په شاوخوا کې يو بله تياره نقطه په سترگو ليدل کېږي چې د GDS څخه کوچني او نري ده، او دا متحرکه قراري په سمه د نپتون څخه په تيزۍ خارجېږي او د هوا په پورتنی برخه کې خپرېږي. په قطبي ساحو کې د وريځو ډيري مغلقې ټوټې ليدل کېږي چې د قطب په اطراف څرخېږي او تغير شکل ورکوي. د نپتون اتموسفير د اورانوس د اتموسفير په شان د ميتان د گاز څخه ډک دی، نو په همدې دليل د لمر سور نور جزبوي، او د آبي نور په مقابل کې سياره حاکموي. يوه مهم ترينو مسایلو څخه چې د عالمانو مخې ته راغله د نپتون د سياري د هوا د فعاليدو څرنگوالي دی، چې د لمر څخه په زياته فاصله کې موقعيت لري او زياتې پوښتنې رامنځته کړي. د دغه قسم مسایلو په باره تحقيق زياتو نعاگانو ته لار خلاصوي، او ډيري پوښتنې رامنځته کوي، چې ټولې شمسي منظومې ته مطرح کوي. (دیفر، 1389، م. 122-123)

د هوا اوبو وړاندوینه

نپتون سیاره په سلو کې ۸۵ فیصده هایدروجن لري، په سلو کې ۱۳ فیصده هیلیم لري. او په سلو کې ۲ فیصده میتان لري، دغه سیاره زیاته یخه ده، نپتون یوه ډیره فعاله سیاره ده. د میتان وریځي پورته طرف موقیعت لري، او پورته طرف حرکت کوي او قوي بادونه منځ ته راوړي. او دغه طوفانونه ۱۰۰۰ کیلو متره پر ساعت دی. نپتون سیاري د اوبو د یو ډبل پوڅ او د څو ډوله گازونو یوه درنده هسته یي تشکیل کړي ده. مقناطیسي ساحه د نپتون یي د نپتون خپل محور ته ۵۰ درجي انحراف لري (عمیق). اهدایي، 1389، م. 50.

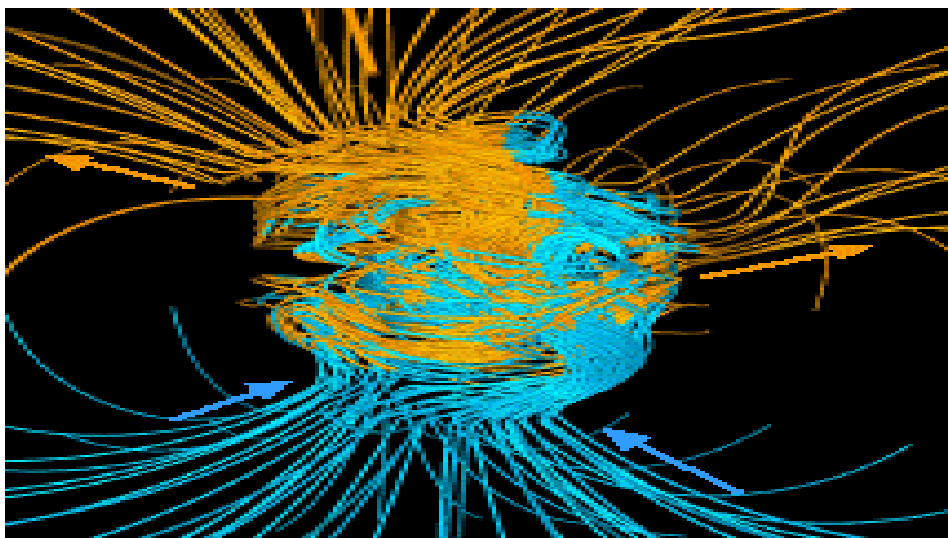

۶. شکل: د نپتون اتموسفیر. https://www.windods2universe.org/nepton/images/neptun_

۳.۳. د نپتون مقناطیسي کره

د نپتون یو خاصیت د هغې د مقناطیسي کرې د شکل مغلق والي دی، نوري تحقیقات دا ښایي چې د نپتون سیاره د شمسي نظام نورو سیارو ته ضعیف مقناطیسي میدان لرونکي ده، او د هغې مقناطیسي کره د هایدروجن هیلیم او نایتروجن د گازونو څخه تشکیل شوي، له هغه ځایه چې نپتون د سیاري غټه سپوږمۍ یعنې د تریتون ته داخلېږي او خارجېږي نو د سیاري مقناطیسي میدان مغلقه کوي او ډیر ژور او زیات وخت لاس رسي ته اړتیا لري. قریني یا اشاري دا ښایي

چې د نپتون مقناطیسي وضعیت د اورانوس سره زیات ورته والي لري، او د هغې مقناطیسي محورونه او محوري حرکت د 50° درجو حرکي بي نظمي لري او دغه بي نظمي په نپتون کې د مقناطیسي قطبونو د ځاي پر ځاي کیدو له امله ده، په همدې توګه دغه ډول مسایل بي جوابه پاتي او زیات تحقیق ته ضرورت لري.

۷. شکل : د نپتون سیاري مقناطیسي کره. - <https://windows2universe.org/glossary/image/iang->

۳، ۴. د نپتون د سیاري حلقې

نپتون د نورو غټو سیارو په شان د حلقو لرونکې دی، مګر د هغې حلقې نرۍ دي، دغه حلقې ممکن د سپوږميو د تصادم باقي مانده تېرو او يا کوچني سیاري د لکۍ لرونکو سیارو له باقي شونو څخه وي چې د نپتون په شاوخوا د وریځو او غبار د رامنځته کیدو سبب ګرځي، عالمان دا څرګندوي چې د نپتون حلقې ممکن کم عمر ولري او شاید په راتلونکي کې یو میلیون کال کې له منځه لاړ شي او نوي حلقې د اسماني جسمونو د شکست او ټوټه کیدو له امله رامنځته شي د دی حلقو تعداد دري دانو ته رسیږي خارجي حلقه چې د کوچنیو او روبانه ذراتو څخه رامنځته شوي دي او په 63N بنودل کیږي. او وسطي حلقه چې د هغې په داخل کې موقیعت لري 53N سره بنودل کیږي، او دریمه حلقه چې ډیره غټه او 250km عرض لري په 42N سره بنودل د ګالاتیا او د سپونیا سپوږميو د 63N او 53N حلقو په څنګ کې موقیعت لري.

(دیفر، 1389، م. 122-123)

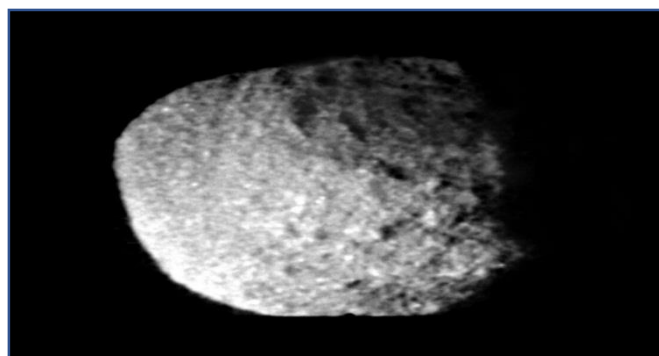
8. شکل : د نپتون سیاري حلقې. <https://www.google.com/imgre?imgures=https%3Fstatic..>

۵، ۳. د نپتون د سیاري سپوږمۍ

نپتون اته سپوږمۍ لري چې شپږ سپوږمۍ یې په دایروي مدار کې د نپتون په مدار نسبت نږدې انتقالی حرکت ته ادامه ورکوي ، او دوه نوري سپوږمۍ د سیاري څخه په زیاته فاصله کې موقیعت لري لاندې د نپتون سیاري خصوصیات ذکر کوو. (رویان . سلیمان خیل ، 1389 م. 190)

۱، ۵، ۳. نیرائید سپوږمۍ

د نپتون خارجترینه سپوږمۍ ده، چې د نپتون څخه دومره 5510km فاصله لري او داخلترینه سپوږمۍ چې نایاد بلل کیږي هغې څخه دومره 84200km فاصله لري او شپږ غټې او وړې سپوږمۍ د 63N او 53N حلقو سره نږدې او دریمه داخلي حلقه یې 42N نایاد او نپتون ترمنځ واقع ده. (رویان . سلیمان خیل ، 1389 م. 190)

8. شکل : نیراید سسپوږمي رانیږي. <https://www.google.com/imgerres?imgurl=https%3A%2F%>

۲، ۵، ۳. پروتئوس

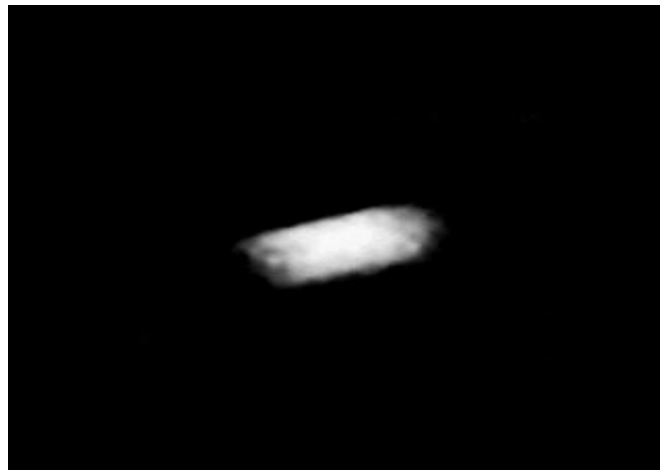
پروتئوس دوهمه غټه سپوږمۍ ده د ويجر ۲ په واسطه کشف شوي ده ، داسي ليدل کيږي چي د سپوږمي سطحه د يخ په واسطه پوښل شوي ده او تيره رنگ لري. پروتئوس سپوږمي په هر ۲۷ ساعتونو کي د نپتون سياري په شا او خوا سرخي.
(رويان . سليمان خيل ، 1389. م. 194)

9. شکل : پروتئوس سپوږمي رانښيي . Neptune's moon Proteus fosters rare icy union

۳، ۵، ۳. گالاتيا

دغي سپوږمي په داخلي حلقو کي په $63N$ کي ځاي نيولي ده او دغه سپوږمي شا او خوا حلقي لري. (رويان . سليمان خيل ، 1389، م. 195)

10. شکل : گالاتيا سپوږمي رانښيي <https://www.schutterstock.com/image-uector/uector-illustratio>

۴، ۵، ۳. ډيسپونيا سپوږمي

ډيسپونيا هم د گاليتا په شکل په داخلي غاړو کي په $53N$ شکل کي قرار لري او د نوموړي سياري له متحرکو سپوږميو څخه شميرل کيږي . تالاسا او نايا وړي سپوږمي دي چي قطر يي په ترکيب سره ۹۰ او ۵۰ کيلو متره دي او دواړه د نوي کشف شويو

سپوږميو څخه دی . د نایاد دځانگړتیاو څخه یو دا ده چي د دی د دوران سطحه د نپتون د استوا چي سطحی له دوران څخه $\frac{1}{4}$ درجي انحراف کوي . نوله دی وجهي د نپتون د نورو سپوږميو سره بغير له تريتون فرق لري . (رويان . سليمان خيل ، 1389م ، 197)

11. شکل : د نپتون سیاري سپوږمي

<https://www.google.com/imgerrres?imgurl=https%3A%2F%2Fimage.shutterstock.com%2Fi>

۵، ۳، ۵. تريتون سپوږمي

د اشاته حرک کوي اود نپتون په مخالف لوري کې گرځي، مدار يې د نپتون استوايي سطحې ته متوجه دی له بلې خوا، د تريتون او پلوتو، د لمریز نظام نهمې او ټولو لرې سیارې سره د پام وړ مشابهت دا په گوته کوي چې شاوخوا ۴.۵ میلیارده کاله وړاندې د لمریز نظام دلرې پرتو سیارو يعني اورانوس او نپتون او په زرگونه یخي ډلې تريتون ته ورته او او هغه څخه واړه يي په دام کې اچولي او خپلې خواته يې راکش کړي، او په اندازه کي زیاتي راغلې او هغه اندازې ته رسیدلي چې نن ورځ يي لري د دغو څیزونو له جملې څخه دوه يعني تريتون او پلوتو، له نپتون څخه د نسبتاً ډیر واټن له امله وتبستیدل او خپل وجود يې وساته. مگر ځکه چې تريتون نپتون ته نږدې وه، یو دهغه د سپوږميو څخه شو، شاید د وخت په تیریدو سره نپتون ته نږدې شي ، او یوه ورځ په کې ډوب شي او هېڅ نښه تر ی پاتي نشي. د دې قطر ۲۷۰۴ کیلومتره دی او منځنۍ کثافات يې په هر متر معکب کې $\frac{3}{2}$ گرامه یا داوبوپه پرتله دوه چنده ډیردی. تريتون دیځ او اوبو څخه جوړ شوي دی او جنوبي قطب يې د نایتروجن دیځ په واسطه پوښلي شوي دی. د تريتون د سطحې یوه لویه برخه د نازک اورغورځونکي موادو پاتې شونډیاندي پوښل شوې

ده، اوپه کونجومکې يې دشهابې بمبارۍ نښې ليدل کيدی شي. البته، دتريتون دميتل فعاليت دځمکې داوغورځونکي فعاليت سره هيڅ ورته والي نلري، مگر اورغورځونکي لاواچې دسيارې له داخلي برخې څخه راووځي اوله يخيدو څخه مخکې په پراخه کچه خپرېږي. تريتون دنپتون دانتقالي حرکت مخالف حرکت لري، اودځمکپه هروشپږو ورځوکې يوځل دنپتون شاوخوا دورپوره کوي. (رويان . سليمان خيل، 1389. م. 191)

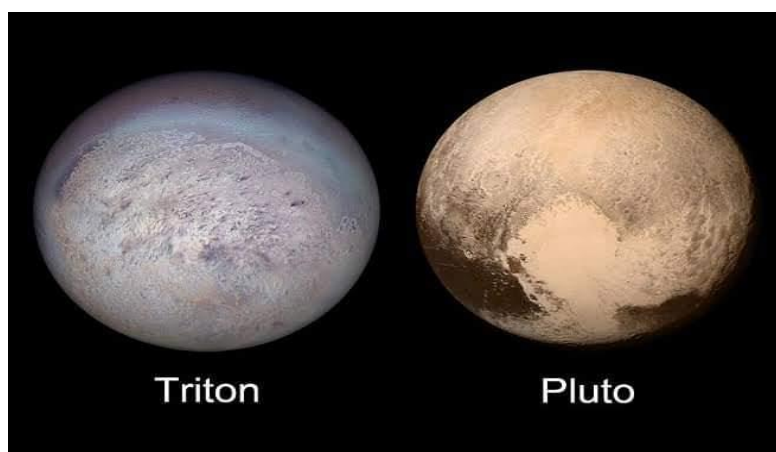

12. شکل : تريتون سپوږمي . Neptune's moon Triton fosters rare icy union .

پلوتو

دپلوتوسيارنوم دروميانو اويونانيانو دوخت څخه دمرگ اونابودۍ خدای څخه اخيستل شوي. پلوتوپه شمسي نظام کې له ټولوڅخه لرې واټن کې واقع اوکشف شوي سياره ده. چې پخواپه سيول لول (Lowell percvul) دنپتون اورانوس دبلې نظمۍ په توجه کې وړاندېزکړي وه. ترهغې چې c.w.Tambo په ۱۹۳۰م کال کې دغه سياره پيدا کړه او وروسته دهغه محاسباتوسره چې په ۱۹۱۹م کال کس ددغې سيارې په هکله وشوه مقايسه شوه اودغه سياره يې کشف کړه ډيرکوچنيتوب او لمړڅخه لري والي ددی باعث شو چې دغه سياره په قوي تلسکوپ هم روښانه ونه ليدل شي کرسيتي امريکا يې عالم په ۱۹۷۸م کال يوه سپوږمۍ چې دپلوتون په اطراف څرخيده کشف کړه. چې دهغې په کشف سره دمطالعي امکان اودهغې دشعاع اوکتلي اندازه پوهانو ته اسانه شوه په ۲۰۰۵م کال دستوروپيژندونکويوې ډلې دهابل پواسطه اخيستل شوي تصويرونو بررسې وکړه اودپلوتون دوه نا پيژندل شوي سپوږمۍ کشف کړې او وروسته دهايدرا اونیکس په نوم ونومول شوي. دغه سپوږمۍ د ۱۶۰ km قطر په لرلوسره دچارون مدار په شاوخوا څرخېږي

ستور و پيژندونکوپه ۲۰۱۱م کال څلورمه سپوږمۍ فعالpڅلورنوميږي وپيژنده او په ۲۰۱۲م کال دهابل تلسکوپ پواسطه لاسته راغلي معلوماتو دتحليل څخه 5pسياره کشف کړه نوي سياري دپلوتو شاوخوا په بيضوي مدار کې حرکت لري. (رويان . سليمان خيل ، 1389 م. 197)

13. شکل : پلوتو سياره او تريتون سپوږمي پرتله بڼايي . Wikimesa Commons File: Triton Vs. Pluto.jpg-wikimedia Commons

۱. جدول : د نپتون سياري سپوږميو مربوط معلومات . (رويان . سليمان خيل ، 1389 م. 196)

شميره	د سپوږميو نوم	قطر په كيلو متر	د سياري څخه حرکت په كيلو متر	دوراني حرکت په ورځ	کشف کونکي او کال
1	ناهيد	58	48000	30,0	تيريل ويجر دوم
2	تالاسا	80	50000	31,0	تيريل ويجر دوم 1989
3	دسپونيا	148	52500	34,0	سينوت ويجر دوم 1989
4	گالاتيا	158	620000	43,0	سينوت ويجر دوم 1989
5	لارسيا	200	72000	56,0	ريت سما ويجر 27

6	پروتئوس	400	117600	27ساعته	ریت سماویجر 27
7	ترتیون	2704	354000	877,5	لاس 1846
8	نیرایید	340	551000	1,360	کوپیر 1949

مناقشه

لمريزه منظومه د لمر او اته اصلي سيارو څخه چې د عطارد ، زهره ، ځمکه ، مريخ ، مشتري ، زحل ، اورانوس او نپتون څخه عبارت دی ، د سيارو د سپوږميو ، استروويدونو ، لکي والو ، شهابونو ، کوچنيو سيارو او يومقدار د ستورو ترمنځ گازونه ، غبار او دوړو څخه تشکيل شوې ده. د رياضي او نجوم غټه کاميابي شايد د نپتون د سيارې کشف وي ، ځکه چې هغه بي نظمي د اورانوس په مدار کې د انتقالي حرکت په وخت کې ليدل کېږي ، د جاذبې د قوي موجوديت نور جسمونه بي نظمه کوي او دغه بي نظمي هغه وخت په وضاحت سره ليدل کېږي ، چې اورانوس د نپتون سره نږدې قرار ولري. تر هغه چې الماني عالم (J.G.Galle) د فرانسې عالم د محاسباتو په اساس 1846 م کال د فبروري په مياشت کې نپتون سياره کشف کړه. چې د جسامت له نگاه سره ورته والي لري ، قطر يې $9/3$ او کتله يې د ځمکې څخه 7 ځلي غټه ده. د ساختمان له نظره نپتون د اورانوس سره ډير ورته والي لري او د هغې مرکبات معمولي اوبه چې د يو اتوموسفير په واسطه زيات مقدار هايډروجن او همدارنگه هايډروجن لرونکي مرکبونو لکه هيليم ، مېتان او نور جوړوي. څرنگه چې د نپتون د طيفونو د مطالعې څخه لاسته راغلې ده چې د موادو ترکيب ددې سيارې په داخل کې د وسطي کثافت څخه ښکته يعني $1/69$ گرام پر ساتي متر مکعب لرونکي دی ، څرنگه چې په نورو سيارو کې وليدل چې کم کثافت د دغې حقيقت ښودونکي دی چې سياره بايد د سپکو اتومونو څخه تشکيل وي. ليکن د نپتون د تشکيل په وخت کې درانده عناصر لکه سليکان او اوسپنه يې هم لاسته راوړي وي ، او دغه درانده عناصر وروسته د سيارې مرکز ته ښکته شوي وي ، او هسته جوړوي ، چې د تېرو او اوسپنې څخه متشکله ده او د ځمکې د هستې څخه لږه کوچني ده. نپتون د نورو غټو سيارو په شان د حلقو لرونکې دی مگر د هغې حلقې نرۍ د دغه حلقې ممکن د سپوږميو د تصادم باقي مانده تېرو او يا کوچني سيارې د لکۍ لرونکو سيارو له باقي شونو څخه وي چې د نپتون په شاوخوا د وريځو او غبار د رامنځته کيدو سبب گرځي عالمان دا څرگندوي چې د نپتون حلقې ممکن کم عمر ولري او شايد په راتلونکي کې يو ميلیون کال کې له منځه لاړ شي او نوي حلقې د اسماني جسمونو د شکست او ټوټه کيدو له امله رامنځته شي د دی حلقو تعداد

دري دانو ته رسيږي خارجي حلقه چې د کوچنيو او روبانه ذراتو څخه رامنځته شوي دي او په 63N نښاني کيږي. او وسطي حلقه چې د هغې داخل ته موقیعت لري 53N سره بنودل کيږي او دریمه حلقه چې ډیره غټه او 250km عرض لري په 42N سره بنودل د گالاتيا او د سپونیا سپوږميو د 63N او 53N حلقو په څنګ کې موقیعت لري. نپتون اته سپوږمۍ لري چې شپږ سپوږمۍ يې په دایروي مدار کې د نپتون په مدار نسبت نږدې انتقالی حرکت ته ادامه ورکوي ، او دوه نوري سپوږمۍ د سیاري څخه په زیاته فاصله کې موقیعت لري.

پایله

لمریزه منظومه د لمر او اته اصلي سیارو څخه چې د عطارد ، زهره ، ځمکه ، مریخ ، مشتري ، زحل ، اورانوس او نپتون څخه عبارت دی ، د سیارو د سپوږميو ، استروبيدونو ، لکي والو ، شهابونو ، کوچنیو سیارو او یو مقدار د ستورو ترمنځ گازونه ، غبار او دورو څخه تشکیل شوي ده. د لومړي آره ده، او اگاهو پنځه بیلین کاله مخکې زېږېدلي دی، لویي سیاري ، واره سیاري (Asteroid , Planetoid) او د دې منظومې ډېرې نور غړي چې لږ څه وروسته زېږېدلي ، دی دویم آره تشکیلوي سپوږمۍ او لږ تر لږه د سپوږميو یو شمېر له دریم آره او نوي زماني پورې اړوند دی په عام ډول داسې فرض کېږي چې دا ټول جسمونه د غاز او غبار ډوله د ورېځو څخه منځته راغلي دي چې په پیل کې د یو پارسک څخه زیاته پراخوالي درلوده. د ریاضي او نجوم غټه کامیابي شاید د نپتون د سیاري کشف وي، ځکه چې هغه بي نظمي د اورانوس په مدار د انتقالی حرکت په وخت کې لیدل کېږي، د جاذبې د قوي موجودیت نور جسمونه بي نظمه کوي او دغه بي نظمي هغه وخت په وضاحت سره لیدل کېږي، چې اورانوس د نپتون سره نږدې قرار ولري. تر هغه چې الماني عالم (J.G.Galle) د فرانسې عالم د محاسباتو په اساس 1846 م کال د فبروري په میاشت کې نپتون کشف کړه. چې د جسامت له نگاه سره ورته والي لري، قطري 9/3 او کتله يي د ځمکې څخه 7 ځلي غټه ده. د اورانوس مطالعه له ځمکې نظر د هغې فاصله له 20 څخه تر 30 نجومی واحد زیاته ده، نو ځکه د مشکلاتو سره مخامخ ده. د یوې سپوږمکۍ په واسطه دا اخیستلي شو، د تصویرونو څخه دا څرګندیږي چې د مشتري په شان شین رنګه توره نري ده، چې د ورېځو په واسطه چاپیره شوي، حتا یوه غټه او توره نقطه په هغې کې لیدل شوي. د نپتون کلیمه د رومیانو د بهرونو د خدایانو د یو نوم څخه اخیستل شوې ع، بعضي ددې سیاري کشف په 1613م کال هغه وخت چې گالیله د مشتري سیاره مطالعه کوله بنایي.

وړاندیزونه

1. که بل هر محصل پدی مونوگراف لیکي نو د نپتون سياري یوه برخه ترخپرنې لاندی ونيسي .
2. د ننګرهار پوهنتون د مشر تابه څخه مي وړاندی زدی چي د فزیک څانګي لابراتور سره باید د سیارو جوړ موډلونه کي مرسته وکړي.
3. د فزیک د ډیپارټمنټ څخه مي وړاندی زدی چي په استرونومي کي باید محصلینو ته نوي او پښتو کتابونه برابر کړي.

ماخذونه

1. خواجه پور ، محمد رضا . (۱۳۹۱) . نجوم به زباني ساده . انتشارات موسسه گيتاشناسي
2. ساروان ، نذير . (۱۳۹۷) . د کایناتو نظام . جلال اباد : ساروان خپرندويه ټولنه .
3. دی فر ، الهام سجاد . (۱۳۸۹) . شناخت فضا و منظومه شمسي . ايران : موسسه جغرافيايي و کارتوگرافي گيتاشناسي
4. رويان ، سليمان خيل . (۱۳۹۴) . نظمي شمسي . مطبعه کاروان :
5. عابد ، نجيب الله . (۱۳۹۰) . تحت الشري نه تر عرشه پوري . جلال اباد : ختيځ خپرندويه ټولنه
6. وحيد ، عبدالوحيد . (۱۴۰۰) . استروفزيک . جلال اباد : هاشمي خپرندويه ټولنه
7. هژير ، کريم . حيمد الله . (۱۳۹۸) . فزيکي عمومي جغرافيه . د کابل د بنوونکو د روزنې لوي رياست
8. محمد ياسين . (۱۳۹۷) . استرانومي ، کابل : انتشارات نويسا

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library